KÜLTÜREL MİRASIMIZDA YER ALAN HARPUT EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ İLE İNCELENMESİ VE GÜNÜMÜZDE KULLANIMINA BİR ÖNERİ

Olcay ÇETİNER ÖZDEMİR[1]
Türkan UZUN[2]
Yakup SPOR[3]

BİLDİRİ ÖZETİ

19. yüzyıla kadar gelişim süreci yaşayan Harput, yerel sanayi, eğitim ve kültür merkezi olarak dikkatleri çekmiştir. Harput'ta köklü bir mimari gelişimin varlığını gösteren yapıların başında konak ve evlere rastlanmaktadır. Harput'tan günümüze orijinal özelliklerini koruyarak ulaşabilen ev sayısı oldukça azdır. Genel yerleşme düzenini oluşturan evin şekil almasında coğrafi etkenlerin yanı sıra ekonomi, yapı malzemesi, gelenek ve göreneklerde etkin rol oynamıştır (Yünkül, 2005). Yakın bir geçmişe kadar çevresinin önemli bir kale kenti, idare ve yerleşim merkezi olan Harput, yerleşme fonksiyonunu yitirmesine rağmen, tarihi anıt ve doğal özelliklerinden dolayı yukarıda sayılan çekici faktörlerin birçoğuna sahiptir (Günek ve Karadoğan, 1998). Kültürel mirasa ve doğal değerlere sahip alanlarda, turizm, mimarlığı aktarma aracı olarak değerlendirilmelidir. Turizmde, insanların ilgisini çeken en önemli iki görsel özellik, çevre özellikleri ve kültürel mirasa ait konaklama yapılarının mimari özellikleri olduğu dikkati çekmektedir. Korunması gerekli kültürel ve sanatsal açıdan değerli tarihi kent dokularının yaşayan mekânlar haline dönüştürülmesi kültürel ve ekonomik kazanç sağlayabilecektir (Çetiner vd. 2008).

Çalışmada, kültürel miras içinde yer alan parmakla sayılacak kadar az olan Harput Evlerinin, turizmde konaklama amaçlı yeniden kullanımı incelenmektedir. Harput Evi'nin özellikleri korunarak, "misafir evi" olarak kullanımı önerilmektedir. Önerilerin uygulamaya geçilmesi ile yerel halka ekonomik katkı sağlanması, misafirler için farklı konaklama imkânın sağlanması ve yerel kültürü, mimari mirası yaşayabilecekleri bir ortam oluşturulabilinecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Harput, Konut/Ev, Mimari ve Yapısal Özellikler, Turizm, Kültürel Miras

EXAMINATION OF HARPUT HOUSES IN OUR CULTURAL HERITAGE ALONG WITH THEIR ARCHITECTURAL CHARACTERISTICS AND A PROPOSAL FOR THEIR USE TODAY

ABSTRACT

Harput, having undergone its development process until the 19th century, attracts attention as the centre of local industry, education and culture. Mansions and houses are the primary structures that demonstrate the existence of a deep-rooted architectural development in Harput. The number of houses that have been able to preserve their original characteristics until today in Harput is quite low. In addition to geographical factors; economy, construction materials, traditions and customs have also played an active role in shaping the houses that create the general settlement pattern (Yünkül, 2005). Harput, being an important castle city, administrative and residential centre of its surrounding until recently, still has many of the above-mentioned attractive factors due to its ancient monuments and natural characteristics even though it has lost its settlement function (Günek ve Karadoğan, 1998). Tourism should be considered a transfer tool for architecture in areas with cultural heritages and natural values. Two of the most important visual characteristics in tourism that attract people's attention are environmental characteristics and architectural characteristics of accommodation structures of cultural heritage. Transformation of valuable historical textures of the city which should be preserved in cultural and artistic aspects into living spaces shall derive cultural and economic profits (Çetiner vd. 2008).

This study will examine the reuse of Harput houses, which are included within the cultural heritage and whose number is very limited, for accommodation purposes in tourism. It is recommended to use Harput Houses as "guest houses" by preserving their characteristics. By putting these proposals into practice, it will provide the local community with an economic contribution, provide different accommodation options for guests, and create an environment where local culture and architectural heritage shall be experienced.

KEY WORDS: Harput, House, Architectural and Structural Characteristics, Tourism, Cultural Heritage,

[1] Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, cetinero@yahoo.co.uk
[2] Yard.Doç.Dr., Maltepe Üniversitesi Mimarlık, turkanuzun@hotmail.com
[3] Y.Mimar Restoratör, Y-Kare Mimarlık, İstanbul, yakupspor@hotmail.com

1.GİRİŞ

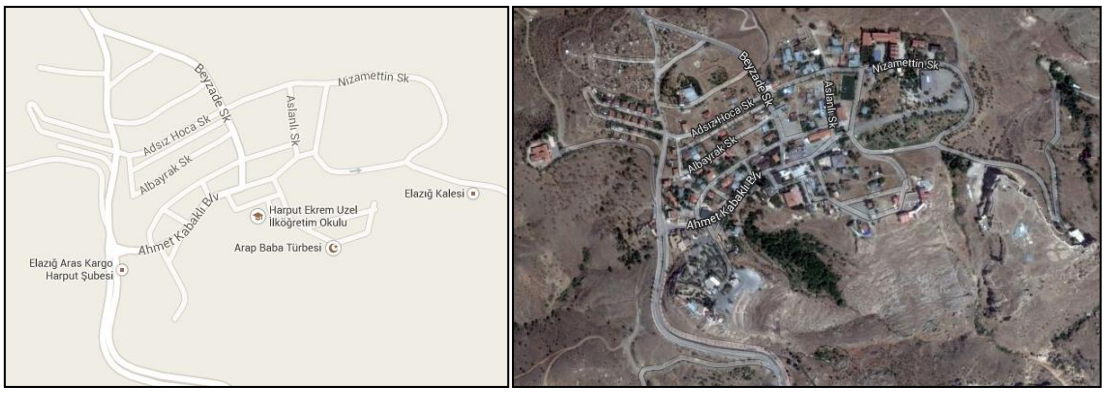
İklim, yapı malzemesi, gelenek ve etnik grupların bir örüntüsü olan tarihi kent alanları, taşıdığı kültür değerleri nedeniyle korunması gereken tarihi çevrelerdir. Birçok kentimizde bozulmamış, eski karakterini koruyan sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır. Kent dokularının günümüz koşullarına uygun şekilde sağlıklaştırılması ve fonksiyon verilmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel kalitesine olduğu kadar, gelecek nesillere bilgi aktarmada çok önemli tarihsel ve kültürel etmen olmaktadır. Mimari değerler, geçmişle bağları kopmaya başlayan toplumlar için, geçmişlerini tanımlamak ve tanıtmak, diğer nesillerle veya uluslara aktarmak, ihtiyaçlarının giderilmesinde en somut örnekler olmaktadır.

Anadolu'da mimarinin ana malzemeleri, amaç, teknik ve beğeniye bağlı olarak kullanılmıştır. Taş temeller üzerinde yükselen beden duvarlarının taş/tuğla ile oluşturulması, hem estetik hem de statik açısından bilinçli olarak yapılmış uygulamalardandır. Özgün malzemeler, kültürel ve simgesel yapılarının inşa edildiği dönemin tasarım, mimari ve teknoloji anlayışı ile yapım tekniği, geçirdiği dönemlere ait verileri kendinden sonraki nesillere aktarabildiği için belge[*] niteliğindedir.

İnsanlar, farklı kültürlerin ürünü olan kent dokularını ve yapılarını görmek ve yaşamak istemekte bu da eski kent alanlarının yeniden canlandırılması ihtiyacı getirmektedir. Misafir evleri, genellikle aile tarafından sahip olunan ve işletilen işletmelerdir. Önerilerin uygulamaya geçilmesi ile yerel halka ekonomik katkı sağlanması, misafirler için farklı konaklama imkânın sağlanması ve yerel kültürü, mimari mirası yaşayabilecekleri bir ortam oluşturulabilinecektir

2.HARPUT

Harput'un kuruluş yeri kuzeyden güneye doğru alçalan, hafif eğimli bir aşınım yüzeyinin güney kenarına karşılık gelmektedir. Elazığ ovasından (eğimi % 40'tan fazla) bir fay dikliği (yamacı) ile ayrılan Harput platosunun ovaya bakan kenarları güneye doğru yönelen vadilerden oluşmakatdır. Harput, bu vadiler arasında kalan ve çevresine göre hakim sırtlardan biri üzerindeki düzlüğe kurulmuştur (Şekil 1). Deniz seviyesinden yüksekliği 1400- 1450 m. Elazığ'a göre farkı ise 350- 400 m. dir. Üzerinde kalenin kurulmuş olduğu, oldukça sarp ve birbirinden bağımsız kalker blokları, heyecan verici morfolojik bir görünüme sahiptir (Günek ve Karadoğan, 1998). Harput, kayalık yerde kurulmuştur. Kış şehridir. Hayat şartları çetindir. Yüksek rakımda kurulmuş olmasından dolayıdır ki şehir hep kuzey, güney hava akımlarına maruzdur. Arazi eğimlidir. Yerleşim alanı sınırlıdır (Şekil 2).

Şekil 1. Harput (Google Maps, 2014)

[*]Mayıs1964 tarihinde Venedik 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresinde Venedik Tüzüğü öncelikle "tarihi anıt" kavramını açıklayarak başlar. Tüzüğe göre tarihi anıt tek başına değil çevresiyle birlikte ele alınmalı ve korunmalıdır ve sadece büyük sanat eserlerini değil belge niteliği taşıyan daha basit eserleri de kapsar (Arabacıoğlu, Aydemir, 2007).

Şekil 2. Harput'a Genel Bakış

Harput'ta bulunan tarihi ve kültürel varlıklar 1985 yılında Harput, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 30.05.1985 tarih ve 1089 sayılı kararla Tarihi Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir. 6.01.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi" ilan edilmiştir. Harput için çok önem taşıyan ve Harput'un geleceğe taşınmasının önünü açan "Elazığ Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi" Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihale edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.02.2009 tarih ve 2057 sayılı kararı ile Kentsel Tasarım Projesi uygun görülmüştür (Öztürk, 2013). Yerel mimari özelliklerinin korunması ile ilgili olarak; eski yapıların restorasyonu, Harput Mimarisine uygun olarak yapılması planlanmıştır. Harput Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi Anıtsal sivil mimarlık örnekleri çeşitli yeni yapı ve yapı gruplarını ve Harput'un ana ulaşım ve hizmet akışını içine alan bölgeyi kapsamaktadır (EİÇDR, 2009. Syf: 316-317)

2.1.Harput'ta Bulunan Tarihi ve Kültürel Yapılar

Harput, coğrafi konumu, tarihinden gelen, zenginlikte ve yoğunlukta evrensel önemde tarihsel ve kültürel değerleri ile yoğun ilgi çekmektedir. Günümüze kadar birçok uygarlığa mekân olmuştur. Tarihi doku, doğal güzelliklerin sergilendiği tepeler, morfolojik yapısı ile ilgi çekmektedir. Tablo 1'de incelenen Harput'ta Bulunan Tarihi ve Kültürel Yapılar, günümüze değin kullanımı sağlıklı olarak gerçekleşmediği görülmektedir.

Tarihi anıtlar ya da dokusu bozulmamış sokaklar, folklorik el sanatlarının yaşatıldığı işlikler, vd. özellikler turizm olgusu ile birlikte kullanıldıklarında yararlı olabilecektir. Turizmin günlük yaşamda etkin bir parça olması, tarihi ve kültürel yapıların kullanıma açılması, merkezi alanların istenmeyen fonksiyonlardan arındırılarak turizm ağırlıklı kullanılmasını gerektirmektedir. Çalışmada, bu amaca yönelik olarak Harput Evleri incelenmektedir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Geçmişten bugüne, Harput Dar Kapı girişinden soldaki evler (Uzun ve Spor Fotoğraf arşivi)

Yapı Türü	Açıklaması	
Kale	**Harput kalesi** (Süt kalesi), coğrafi konumu itibariyle Elazığ ovası, Uluova ve Kuzova'ya hakim bir noktada, Elazığ şehrinin kuzeydoğusunda kurulmuş bir savunma kalesidir. Harput kalesi iç kale ve dış surlar olmak üzere iki bölümden meydana gelmiştir. Kalenin ön ve yanlarında yer alan burçların bazıları yuvarlak, bazıları ise köşelidir. Süt kalesi adı da verilen kale kalker ve kumtaşı bloklar üzerinde inşa edilmiştir.	
Camiler	**Ulucami**	Mimarisi bakımdan büyük önem taşıyan cami, Artuklu hükümdarı Fahrettin Karaaslan tarafından Miladi 1156-1157 yılında yaptırılmıştır. Adına nisbeten Cami-i Kebir mahallesinde bulunmaktadır. Cami Anadolu'nun en eski yapılarından olup dikdörtgen, ortası açık, üç tarafı avlulu, tuğla kemerli plan ve tuğla yapılı eğri minaresi bulunmaktadır. Aydınlatma orta kesimindeki açık alandan sağlanmaktadır. Bu kesimde büyük bir su sarnıcı mevcuttur. Duvarlar kırma taştan, tavanı ise taş ve tuğla yapılmıştır.
	Sarahatun Camisi	Önceleri küçük bir mescit şeklinde yapılmış olan cami, Padişah Abdülmecit dönemindeki imar hareketlerine bağlı olarak yeniden bugünkü ihtişamlı görünümüyle inşa edilmiştir. Kare planlı caminin minaresi iki renk kesme taştan yapılmış olup minberi Harput taş işçiliğinin en güzel örneğini yansıtmaktadır. Caminin bitişiğinde bir yanında eski belediye dairesi, bir mahalle mektebi ve medrese olarak kullanılmış yapı ile usturlab mütehassıslarının çalıştığı bir muvakkithane, diğer yanında ise Palu sipahi beyi Cemşit Bey tarafından yapılmış yakın bir tarihte restore edilmiş ve birkaç yıl öncesine kadar da işletilen Cemşit Hamamı bulunmaktadır.
	Kurşunlu cami	Eskiden Kömür meydanı denilen kesimde bulunan caminin önceleri çevresi medreselerle (Kurşunlu, İsmailiye, Ziyaiye, Mehmed Ağa, Çolakzade medreseleri ile Harput Rüştiyesi, Numune İptidaisi ve Harput Darül-Hilafesi) çevrili bir site olduğu söylenmektedir. Cami kapısı üzerinde yer alan kitabelerden biri çok eskidir fakat yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kare planlı caminin üzeri kurşunla kaplı ikisi küçük üç kubbeden oluşmaktadır. Mihrap tarafında büyük pencereleri bulunmaktadır. Minaresi diğer camilere göre daha yüksektir.
	Ağa Camii	Harput' un hemen girişinde Ağa mahallesinde bulunan ve sadece kesme taşlardan yapılmıştır. (günümüze ait inşaat malzemesi ve betonarme mimarisi kullanılması sebebiyle aslından uzaklaşılmıştır.)
	Alacalı Cami	Büyük Kayabaşı civarında bulunan cami arap mimarisi etkilerini taşısa da Artuklu eseri olduğu söylenmektedir. Harput' un en eski camilerinden olduğu halde şaşırtıcı bir şekilde korunmuş ve ayakta olan cami dikdörtgen planlı olup iç kesimi iki kemer üzerine yapılmıştır. Mihrabı oyma mermer taşından, tavanı ise ahşap işleme ile yapılmıştır. Minaresinin şerefeye kadar münavebeli ve yatay bir şekilde siyah ve beyaz taşlardan şerefeden sonra ise yine siyah ve beyaz kesme taşlardan çapraz olarak yapılmasından dolayı "Alacalı cami" denmiştir.
Türbe ve ziyaretgâhlar	Fatih Ahmet Türbesi, Arap Baba Türbesi, Nadir Baba Türbesi, Mansur Baba türbesi, Üryan Baba Türbesi, Beşik Baba Türbesi, Murat Baba türbesi, Ahî Musa Türbesi, Zahri Baba Türbesi	
Kiliseler	**Sürp Agop kilisesi**	Klasik bir kilse örneği olup duvarları kontrfort'lar üzerine oturtulmuş ağır magmatik taşlardan yapılmıştır. Üstü toprak tonoz şeklindeki kubbesi yoktur.
	Yakûbî (Meryem Ana-Süryani) kilisesi	Kalenin doğusunda yer alan kilisenin arkaduvarlarını Harput kalesinin kaya kütleleri oluşturmaktadır. Yapı tarzı, kemerleri ve dua edilen yer simetrik bir karakter taşır.. Kilisenin bir kısmının kalker kaya bloklarına gömülü olması günümüze kadar ayakta kalabilmesini sağlamıştır.
	Sürp Karabet kilisesi	Harput' un doğusunda Ulu Cami ile kale meydanı arasında Gürcü bey mahallesinde bulunmaktadır. Kilisenin taştan yapılmış yan duvarlarının bir kısmı yıkık da olsa günümüze kadar ulaşabilmiştir.
Hamamlar	Hoca, Cemşit (Cimşit), Yeni (Arslaniye), Kale, Dere, Dabakhane Hamamı. Harput'ta kalıntılar halinde mevcut hamamlar	
Çeşmeler	Üç Lüleli Çeşme, Kurşunlu, Sarahatun, Beypınarı, Dabakhane çeşmesi, Kurey	Harput şehrinin su ihtiyacını karşılayan 55 tarihi çeşmeden; Üç Lüleli Çeşme Ağa mahallesinde Ağa camisinin önünde yer almaktadır. Çeşme eyvanlı olup yanında saka damı mevcuttur. Eyvan kemeri üzerinde çeşitli motiflerle bezeli kare taşlar yer almaktadır.
Eski Harput evleri	Harput'ta geleneksel sivil mimariye ait çoğu taştan ve kısmen de kerpiçten yapılmış üzeri toprak damlı, çıkmalı (şahnişinli) evlerin çok az örneği kalmıştır. "Davraza" adı verilen kemerli ve büyük kesme taşlardan yapılmış haremlik ve selamlık gibi üniteleri olan büyük kapılı konaklar mevcut değildir.	

Tablo 1. Harput'ta Bulunan Tarihi ve Kültürel Yapılar (Günek ve Karadoğan, 1998).

2.2. Harput Evi Mimari Özellikleri

Harput, yerleşim alanı sınırlı ve eğimli bu topraklarda dar sokakları olan ve kat, kat sıraya dizilen evleriyle büyüleyici bir yerleşim alanıdır. Harput evlerini coğrafya şekillendirmiştir. Evler genellikle kerpiçten, pencere ve kapı kenarları yontma kireç taşından yapılmıştır (Fotoğraf 2). Tamamen Taş örgülü duvarları olan evlerde vardır. Bu taş duvar örgülü evler genellikle dere taşlarından yapılmıştır. Evlerin taşıyıcı görevi gören merkez duvarlarında mukavemeti sağlamak ve estetik bir görünüm sağlamak amacıyla yine yontma taş kullanılmıştır.

Harput evlerinde temeller, arazinin eğimine göre oluşmuştur. Kayaları kazmak mümkün olmadığından temeller, arazinin eğimine göre kot kazanmak amacıyla örülmüş ve bu kısımlarda oluşan odalar kiler veya ahır olarak kullanılmıştır. Temellerde kireç, alçı ağırlıklı harç kullanılmıştır. Temellerde, büyük taşlar kullanılmış böylece binanın su basmanı oluşturulmuştur. Bina duvarlarında ise dere taşları kullanılmıştır. Harput'ta ahşabın ve taş işçiliğinin yanı sıra nakliyenin zor olması da evlerin şekillenmesinde büyük bir etkendir (Karaman, 2010).

Fotoğraf 2. Harput Evlerinde Temeller vd. (Özdemir ve Özdemir Çetiner, Fotoğraf arşivi, 2014)

Harput evlerinde büyük açıklıklarda kemer sistemi uygulanmıştır. Temellerdeki taş kemer; kiler, ahır ve depo oluşturacak alanı sağlamıştır. Evlerin yaşamsal bölümlerinde ise ahşaptan kemerler yapılmıştır. Ayrıca ahşap kemerlerlerin yapılmasıyla da taşın ağırlığından kurtularak üst katlarda daha hafif bir uygulanma yapılmıştır. Harput evlerinde bu tekniğe evin üst katlarında ve ara duvarlarına rastlanmaktadır. İç duvar uygulamalarında kalınlığı 15-20cm bulan kalınlıklarda iskeleti tamamen ahşap olan ve üzeri sıva yapılarak duvar görünümü verilen bir teknikle yapılan ve taşıyıcı özelliği sınırlı olan duvar uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu teknik yine yaşamsal bölümlerde temele gelecek yükü azaltmak, yerden kazanmak ve en önemlisi de bina içerisinde tasarımda ise özgürlüğün artmasına neden olmuştur.

Fotoğraf 3. Kapı ve pencerelerde kullanılan Ahşap Hatıllar (Uzun ve Spor Fotoğraf arşivi)

Duvarlarda bütünlüğü sağlamak ve herhangi bir deprem anında evin duvarlarının birlikte bir bütün olarak hareket etmesini sağlamak amacıyla evde ahşap hatıllar kullanılmıştır (Fotoğraf 3). Yatay güçlere karşı getirilen bu çözüm aynı zamanda kapı, pencerenin yanı sıra, gömme dolap gibi Harput evinin yapısal olarak vazgeçilmez unsurlarından olan boşlukların duvar içerisinde oluşturulmasında yardımcı olmuştur. Harput da ahşap pahalı bir malzeme olduğundan ve kış şehri olan Harput ahşabı korumanın zor olmasından dolayı da evlerin cephelerinde sınırlı kullanılmıştır. Ahşabın mukavemetini suya neme karşı arttırmak için katran, vernik ve çeşitli yağ türevi koruyucular kullanılmışsa da çok tercih edilmemiştir. Harput evlerinde zeminde ve tavandaki ahşap kullanımı ve aralarda ısı yalıtımı sağlamak amacıyla dal, yaprak, sap malzemeler kullanılmıştır.

Harput evleri sadedir. Fakat evlerde selamlık odalar genelde her ev sahibinim imkanları dahilinde özenle yapılmıştır. Evlerde tavan, taban ilişkisine özen gösterilerek kat yüksekliği arttırılarak tavanda çeşitli işlemeler, bezemeler yapılmıştır. Harput evlerinde geleneksel Türk mimarisinden esintiler olmasına karşın evin biçimlenmesinde coğrafyanın imkanları dahilinde kendine has tasarımlar yapılabilmiş ve buna göre çözümler üretilebilmiştir.

Ev pencereleri boyut olarak oldukça küçüktür. Bu sayede uzun kış gecelerinde evde ısının korunması sağlanmıştır. Kışlık odalar da, pencereler daha küçüktür. Evlerin dışa açık olan odaları misafirlerinde ağırlandığı selamlık odalardır. Bu odalar, sokak ev arasındaki bağında kurulduğu odalardır. Bu nedenle binanın sokağa manzaraya hakim yerine yapılan bu odalar çıkmalıdır. Çıkmalarda, Harput evinin dışarı ile ilişkisini arttırmak istercesine hem pencere sayısı hem de pencere ölçüsü daha büyüktür. Dışa dönük bu pencerelerde ise evin kutsallığına ve mahremiyetini korumak amacıyla genelde pencerelere panjur yada kafes yapılmıştır.

Evin ısınmasında ise ocak, kürsü, mangal gibi yöntemler kullanılmıştır. Bazı evlerde ise ısınma için tandır kullanılmıştır (Karaman, 2010).

Fotoğraf 4. Harput Evlerinde Pencere ve Çıkma Örneği (Özdemir ve Özdemir Çetiner, Fotoğraf arşivi, 2014)

Evler damlıdır. Damların yapımında Harput da bulunan kil yoğunluğu fazla olan toprak kullanılmıştır (Fotoğraf 4). Bu killi toprak Harput'un bağ ve bahçeliklerinde getiriliyordu. Bu topraklarlardan her sonbaharı damlar ve duvarlar sıvanarak bakım yapılmıştır. Böylelikle damların suya karşı yalıtımı yapılmıştır. Damlar Harput evinde olmasa olmaz alanlardır. Bu alanlar genelde komşu damlardan özel olarak korunmuştur. Damlar Harputlunun yazın uyuduğu, kışlık erzaklarını yanı kurutmaları yaptığı alanlardır (Fotoğraf 4).

4.a

4.b.

Fotoğraf 4. Harput Evi Damı (4.a. Özdemir ve Özdemir Çetiner, Fotoğraf arşivi, 2014, 4.b. http://gazeteelazig.com/fotogalerim.aspx?album=99)

Harput da coğrafik şartlar nedeniyle beslenmenin ve barınmanın nasıl şekillendiğinin en güzel örneği Harput evleridir. Tarıma uygun olmayan Harput, mezrada, Göllübağ ve Selvi bahçeleri gibi tarıma daha uygun olan alanlarda ürettiği sebze ve meyveleri damda kurutma yöntemiyle saklayabilmiştir(Karaman, 2010).[4].

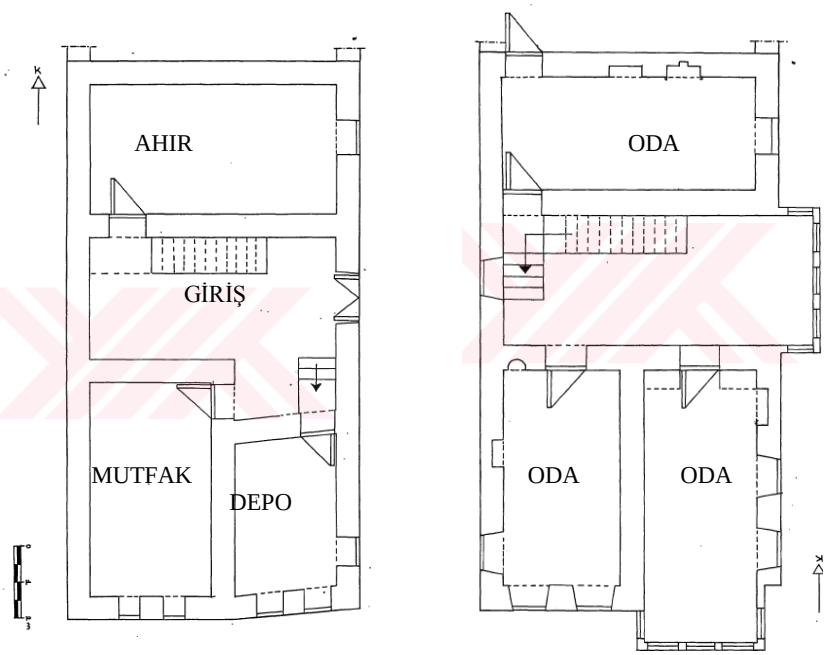
3. HARPUT EVİ'NİN MİSAFİR EVİ OLARAK KULLANIMINA ÖRNEK

Taşıdıkları tarihsel ve mimari özellikleri ile kültür mirasımız içinde önemli değeri olan yapılar, uzun süre işlevsiz kalması, bakımsızlık, doğal koşulların olumsuz etkilerinden dolayı tahribata uğramaktadır. Yapıya yeni girecek malzemenin özgün malzemeye zarar vermeyecek ve onunla uyumlu olacak şekilde seçilmesine dikkat edilmesi gerekir. Taş ve ahşap malzemelerdeki hasarlar fazla ise yaşatılabilmesi amacıyla sağlamlaştırma ilkesi gereği yeni ahşap malzemeler kullanılmalıdır. Yenileme çalışmalarında yapının çevresiyle bütünlüğü, mekânsal özellikleri ve şemaları korunmalıdır (Tapan, 2007).

Örnek olarak sunulan Harput Evinde (Şekil 3); İki katlı ve iki cephesinde çıkma bulunmaktadır. Girişte çift kollu ahşap cümle kapısı, kabartmaları ve kapı tokmağı ile dikkat çekicidir. Evin cephesi, çıkmalar, pencere sırası ve ahşap cümle kapısı ile hareketlendirilmiştir. Çıkma pencerelerin üstünde ahşap yuvarlak kemerler vardır. İç mekânda ise yuvarlak kemerli derin nişler ve kapıyı içine alan basık kemerli girişi çiçekler/rozetler ile süslemeli olarak görülmektedir.

Zemin katta, mutfak, depo ve ahırdan oluşan üç mekân mevcuttur. Depo olarak kullanılan oda yaklaşık 60 cm. yüksek olduğundan basamaklar ile girilebilmektedir. Sofa ile hayat arasında içten L şeklinde ahşap merdiven ile yukarı çıkış sağlanmaktadır. Üst katta üç adet oda bulunmaktadır. Odalar kapaklı dolaplı ve şöminesizdir. Odalara tek kanatlı kapı ile girilir. Dış cepheye bakan odada ve sofada dışa doğru yaklaşık 50 cm. çıkma görülmektedir. Çıkmalı/cumbalı odanın giriş kapısı diğer kapılardan daha gösterişlidir. Derin nişleri, yuvarlak kemerli pencereleri, cumba boyunca uzanan sabit makatı ile başoda görünümündedir (Yünkül, 2005).

[4] Harput mutfağının şekillenmesinde de coğrafya ve iklim belirleyici etkendir. Etlerin kavurma yöntemiyle tuzlanarak saklanması, tandır ekmeğinin ekmek iskelelerinde saklanması, orcik, tutunu, yoğurdun kurutularak kurut yapılması, domatesin, biberin, maydanozun, patlıcanın meyvelerin vb.tüm gıdaların kurutulmasının nedeni de iklim ve coğrafyadır. Bu kültür Elazığ da kışın meyve sebzenin bol olduğu günümüzde bile hala kurutmalıklar yapılarak kışa hazırlıklar sürmektedir. Bu kültürün halen sürmesi ve Elazığlıların kurutmalarını, reçel ve salçalarını güneşte kurutarak yapmalarının nedeni de Elazığlıların damak zevkidir (Karaman, 2010).

Şekil 3. Harput Evinin Kullanımı (Yünkül, 2005 Syf: 142-143)

İlk kullanımı konut olan yapıya turizm sektöründe "misafir evi" olarak yeni işlev önerilmektedir. Giriş Katı, ortak mekânlar olarak; birinci kat Yatma mekânları olarak iki farklı mekânla öngörülmüştür. Misafir evi planı, giriş katta giriş; misafir kabul alanı, mutfak, depo duş-wc olarak; ahır, oturma ortak alan olarak, birinci kattaki odalar konaklama odaları olarak önerilmektedir. Ortak alanlar misafir kabul alanı etrafında ve odalarla ilişkisi iyi olacak şekilde yerleştirilmelidir. Harput Misafir Evi'nde bu alanlar zemin katta yer almaktadır. İç donanım yeniden yapılarak konut odaları misafir odaları şeklinde düzenlenebilmektedir (Tablo 2).

Öneri Misafir Evi Birimleri			
 Sofa	 Yatma Birimi	 Yatma Birimi (Baş Oda)	
 Giriş + Kabul	 Mutfak + Yemek	 Üst Kata Çıkış	 Duş + Wc

Tablo 2. Öneri Misafir Evi Giriş Katı ve Birinci Kat Birimleri (Özdemir ve Çetiner Özdemir, 2014)

4. SONUÇ

Yerel malzemenin kullanıldığı, yöresel mimariyi yansıtan yapıların kullanılmasına öncelik verilmelidir. Halkın bilgilendirilmesi ve ekonomik açıdan desteklenmesiyle bu yapıların korunmasının ve eski veya yeni işlevleri doğrultusunda kullanım olanaklarının oluşturulması gerekmektedir. Tarihi ve kültürel miras koruma girişimlerinde yerel halkın bilinçlendirilmesi ve katılım programları yapılmalıdır (Ustaoğlu, 2008).

Yapılacak yenilikler için çevrenin özellikleri iyi analiz edilmelidir. Mimari öz kesinlikle tahribata uğratılmamalı, yapılacak yenilemeler özü ortaya çıkaracak şekilde olmalıdır. Özenli ve özgün bir yenilemenin, kentsel ve mimari zenginliği sağlayabileceği unutulmamalıdır. Yenileme sırasında getirilecek olan yeni fonksiyonlar, kullanıcıların kültürel değerlerini, mekânsal gereksinimlerini ve estetik tercihlerini göz önünde tutularak yapılmalı ve yaşanabilir mekânlar yaratılabilmelidir. Tasarımlar tek tek ele alınıp yapılmalıdır. Ancak böyle bir çalışma, alana zenginlik ve canlılık kazandırabilecektir. Başarılı konukseverlik için tasarım, bir stil duyusuna sahip olmalı ve özel bir mekân hissi sunmalıdır.

Belli bir bilgi ve kültür düzeyine sahip insanlar gittikleri yöreye özgü, doğayla iç içe, yöre halkıyla yakın ilişki kurmayı sağlayan ve kendi kendine yetmekten çok, çevreye bağımlı tesisler aramaktadır. Önerilerin uygulamaya geçilmesi ile yerel halka ekonomik katkı sağlanması, misafirler için farklı konaklama imkânın sağlanması ve yerel kültürü, mimari mirası yaşayabilecekleri bir ortam oluşturulabilinecektir.

"Harput, Mezre'nin arkasında bir tepede kuruludur.
Sarp kayalıklara konuşlanmış olan kale, dik yamaçlı dar bir vadiye hâkimdir.
Evler de kayalıkların üstündedir.
Aşağıdan bakınca kent sıra sıra kalelerle savunmaya alınmış gibi bir manzara sergiler.
Issız ve sakin sokaklar o kadar dardır ki bir at arabası zorlukla geçer.
Dükkânlar vişnelerle dolmuş. Serin esintiler şarap bağlarını başımızın üzerinden başka yerlere taşır."

Sakaoğlu ve Gül Duman, 2013.

KAYNAKLAR

Arabacıoğlu, P., Aydemir, I., Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2007.

Çetiner,O., Gökyılmaz A., Gökyılmaz B., Kültürel Miras: Konut… Turizmde Bugüne Yansıması: Misafir Evi - Malzeme ve Yapım Tekniği ile Bir Örnek: Ayvalık Evi, Balıkesir, 2008.

Çetiner Özdemir O., Fotoğraf Arşivi (Otel Sobe, Harput Butik Otel, İstanbul Pansiyon, Macaron Konağı), 2014.

EİÇDR, **Elazığ İl Çevre Durum Raporu**, T.C. Elazığ Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Elazığ. 2009.

Günek, H., ve Karadoğan, S., **Harput'ta Rekreatif Amaçlı Fiziki Mekan Düzenlemeleri ve Çevre Planlaması,** TDV Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, Elazığ, 1998. Sayfa: 334-357.

Karaman,M., "*Kayalar Üstünde Bir Şehir Harput*" 2010.http://www.mared.gen.tr/haber_detay.asp?haberID=321

Özdemir, Şentürk ve Çetiner Özdemir, Olcay, Harput Fotoğrafları, Elazığ, 2014.

Öztürk T., *Harput'ta Yapılan Restorasyon Çalışmaları*, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ 23-25 Mayıs 2013 syf:1055-1072

Sakaoğlu N.ve Duman G., **Şafak Uykusundaki Kent Harput**, Gülsan Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2013.

Spor Y., Harput Fotoğraf Arşivi, 2014.

Tapan, M., (2007). Soru ve Cevaplarla Koruma. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, İstanbul.

Ustaoğlu, Y., Prof. İrfan Bayhan Bitirme Projesi Yarışması, ŞBP Böl. YTU, İstanbul, Şubat 2008.

Uzun T,. Harput Fotoğraf Arşivi, 2014.

Yünkül,A., **Elazığ Evleri**, Fırat Üniversitesi, SBE Y.L. Tezi, Elazığ. 2005.